

Львович А., студ.,
Інститут філології КНУ імені Тараса Шевченка, м. Київ

ЗАЙМЕННИКИ В ХУДОЖНЬОМУ СВІТІ Д.ХАРМСА І А.ВВЕДЕНСЬКОГО: ЗІСТАВНИЙ АНАЛІЗ

В статті наведено аналіз поетичних творів Данила Хармса та Олександра Введенського, описано систему закономірностей вживання займенників та їхню роль у суб'єктивній організації текстів.

Ключові слова: займенник, суб'єктивна організація тексту, динаміка.

Lvovich A., Stud.,
Institute of Philology, Taras Shevchenko National University of Kyiv

*Comparative Analysis of Pronouns in Danyyl Harms and Olexander Vvedensky works
In the article poetic works by Danyyl Harms and Olexander Vvedensky are analyzed, a system of pronouns use regularity and the role of pronouns in subjective text organization is described.*

Key words: pronoun, object structure of the text, movement.

УДК 81'25=161.2=112.2

Любчук Н. В., доц., к. філол. н.,
Інститут філології КНУ імені Тараса Шевченка, м. Київ

ВІДТВОРЕННЯ СУЧАСНИХ УКРАЇНСЬКИХ СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНИХ РЕАЛІЙ В ТЕКСТАХ НІМЕЦЬКИХ ЗМІ

У статті розглянуто типи сучасних українських суспільно-політичних реалій, подано їх класифікацію, проаналізовано способи їх відтворення в текстах німецьких ЗМІ. Виявлено, що адекватне відтворення реалій забезпечують комбінована реномінація і калькування. Наближений переклад, який подеколи є єдиною можливою формою перекладу реалій, може при невдалому застосуванні призводити до підміни понять.

Ключові слова: реалія, суспільно-політична реалія, спосіб перекладу, адекватне відтворення, калькування, комбінована реномінація, наближений переклад.

Реалія, одна з найскладніших для перекладу одиниць, завжди привертала увагу перекладознавців. Проте попри чималу кількість праць, присвячених цій проблемі, тема і досі залишається актуальною. В першу чергу через те, що постійно виникають нові реалії, а єдині підходи до відтворення цих одиниць відсутні. На сьогодні немає

навіть єдиної дефініції поняття «реалія». Так, Е. Маркштайн вважає «**реалією** елемент побуту, історії, політики і т. ін. певного народу, країни, місцевості, який не має відповідника у інших народів, в інших країнах і інших місцевостях. Реалії виступають носіями ідентичності національного / етнічного утворення, національної / етнічної культури – в широкому смислі – і притаманні певній країні, певному регіону, певній частині Землі» [4, с. 288]. Проте реалія – це не лише предмет матеріальної культури, соціальні явища, притаманні певному народу, а й лексична одиниця. Л.Нелюбін навіть вводить у дефініцію поняття «реалія» чотири підкомпоненти: «**Реалії** – 1. Слова і словосполучення, що позначають предмети, поняття, ситуації, відсутні в практичному досвіді людей, які розмовляють іншою мовою; 2. Різноманітні фактори, що вивчають зовнішня лінгвістика і перекладознавство, такі, як державний устрій певної країни, історія і культура певного народу, мовні контакти носіїв певної мови і т. ін. з погляду їх відображення у відповідній мові; 3. Предмети матеріальної культури, що є основою номінативного значення слова. 4. Слова, що позначають національно-специфічні особливості життя і побуту» [3, с. 178]. Р. Зорівчак пропонує визначати реалії в плані бінарного зіставлення мов: «**Реалії** – це моно- і полілексемні одиниці, основне лексичне значення яких вміщає (в плані бінарного зіставлення) традиційно закріплені за ними комплекс етнокультурної інформації, чужої для об'єктивної дійсності мови-сприймача» [2, с. 58]. С. Влахов і С. Флорин розділили реалії в площині однієї мови на «свої» і «чужі», причому до «своїх» вони відносять як питомі реалії, так і засвоєні, що не відрізняються від інших слів певної мови [1, с. 17-18], а до «чужих» – інтернаціональні, тобто слова, відомі багатьом країнам, і регіональні – слова, відомі кільком країнам, ті, які стали складовою частиною лексики кількох мов; в площині двох мов – на внутрішні (слова, що належать одній з пар мов, і чужі для іншої) і зовнішні (слова, однаково чужі обом мовам) [1, с. 57-59]. Усвідомлюючи несумісність понять **реалія** і **інтернаціональний**, автори зауважують, що трапляються випадки, коли «екзотичні слова виходять за рамки однієї мови і поширюються в низці мов, стаючи інтернаціональними словами». Як приклад вони наводять слово *ковбой*, яке, хоча і стало відомим всьому світу, залишається реалією, що позначає певний тип пастухів півдня й південного заходу США [1, с. 61-62]. Виходячи з такого підходу, можна стверджувати, що інтернаціональні реалії, як правило, не становлять проблем для перекладу; проблеми виникають при перекладі реалій, що не увійшли до лексичного складу інших мов. Однією з таких груп є сучасні суспільно-політичні реалії. Досить часто можна почути, що тексти, в яких йде мова про внутрішні проблеми певних країн, не перекладають. Так, А. Нойберт у своїй класифікації прагматичних типів текстів відносить тексти, що мають специфічну спрямованість на спільноту носіїв вихідної мови, до таких, які, хоча і можна, проте не потрібно перекладати з огляду на обмеженість аудиторії, яку вони можуть зацікавити [5, с. 57]. Але трапляється, що необхідність у такому перекладі виникає. Як от тоді, коли внутрішні проблеми в певній країні починають викликати інтерес усього світу. Так, протягом уже кількох місяців увага світової спільноти прикута до України. Публікації, присвячені українським подіям, розміщують на перших шпальтах провідних світових ЗМІ. Саме це і спонукало до аналізу, як саме подається інформація, як відтворюють наші реалії.

Загалом сучасні українські суспільно-політичні реалії, що зустрічаються в текстах німецьких ЗМІ, можна розділити на такі групи.

1. Адміністративно-територіальний устрій:
 - А. Адміністративно-територіальні одиниці (*область – das Gebiet*);
 - Б. Деталі населеного пункту (*Майдан Незалежності – Unabhängigkeitsplatz – Maidan-Platz*).
2. Органи і носії влади.
 - А. Органи влади (*Верховна Рада – das Parlament der Ukraine – die Werchowna Rada – die Oberste Rada*; *Адміністрація президента – das Präsidialamt*; *обладо-міністрація – die Gebietsverwaltung*; *міська адміністрація – die Stadtverwaltung*);
 - Б. Носії влади (*міністр енергетики і вугільної промисловості – Energieminister – Minister für Energie und Kohle-Industrie – Minister für Energie und Kohle*).
3. Суспільно-політичне життя.
 - А. Політична діяльність, партії і їх діячі (*«Батьківщина» – die Partei „Batkiwtschyna“ (Vaterland) – Vaterlandspartei*; *УДАР – die Partei „UDAR“ (Schlag) – „Udar“-Partei*; *Віче – die Sonntagskundgebung „Witsche“*);
 - Б. Патріотичні і громадські рухи і їх діячі (*«Спільна справа» – Oppositionsgruppe „Spilna sprawa“ (Gemeinsame Sache)*; *„Чесно“ – die Vereinigung „Tschesno“ (Ehrlich)*);
 - В. Звання, ступені, титули, звертання (*сотники – „Sotniki“*, *десятники – „Desjatniki,“*);
 - Г. Установи (*Нафтогаз – der ukrainische Konzern Naftohas*; *КМІС – das Kiewer internationale Institut für Soziologie (KMIS)*);
4. Назви підрозділів міліції, військових і воєнізованих підрозділів (*міліція – die Polizei*; *„Беркут“ – Einsatzpolizei „Berkut“ / Sonderpolizei Berkut*; *сотні і десятки – Hunderter- und Zehnergruppen*);
5. Соціальні явища (*тітушки – „Tituschki“*; *тушки – „Tuschki“*; *Помаранчева революція – «Revolution in Orange» – die sogenannte «Orangene Revolution»*; *die Orangefarbene Revolution*).

Впадає в око, що лише незначна частина реалій відтворюється однаково в усіх джерелах. Відтворення більшість варіюється залежно від структури і позначуваного денотата. Так, багатокomпонентні назви партій, рухів досить часто калькують (напр., *die Partei der Regionen*; *der Rechte Sektor*), проте, з іншого боку, трапляється і транскодування, кальку наводять лише в дужках (напр., *Oppositionsgruppe „Spilna sprawa“ (Gemeinsame Sache)*). Назву українського парламенту відтворюють кількома способами: генералізація – *das Parlament der Ukraine*, транскодування – *die Werchowna Rada*, напівкалька – *die Oberste Rada*. Однокомпонентні назви найчастіше відтворюють за допомогою комбінованої реномінації, тобто транскодування в поєднанні з поясненням і перекладом, який наводять в дужках (напр., *die Partei „Batkiwtschyna“ (Vaterland)*, *die Partei „UDAR“ (Schlag) – die Partei „Udar“ (Faustschlag)*, *die rechtspopulistische Partei „Swoboda“ (Freiheit) – die Vereinigung „Tschesno“ (Ehrlich)*). Значно рідше застосовують калькування (напр., *Vaterlandspartei*) або транскрибування без подальшого перекладу (напр., *«Udar“-Partei*). Такий підхід можна пояснити прагненням авторів

публікацій максимально відтворити національне забарвлення позначень. Яскравим прикладом цього є, наприклад, пояснення, що *УДАР* – це водночас абрєвіатура і повнозначне слово:

Neben Ukrainische Demokratische Allianz für Reformen, für die die Abkürzung UDAR steht, bedeutet der Begriff auch Fausthieb [9].

Подібні пояснення дають авторам змогу донести до німецькомовного читача не лише значення певної реалії, а й її конотації, як от у поясненні слова *тушка*:

Die aktuelle Regierung konnte nur deshalb zustande kommen, weil einige Abgeordnete durch ihren Fraktionswechsel eine Regierungsmehrheit erst ermöglicht haben. Und Hauptmotiv für die „Tuschki“, was soviel bedeutet wie zum Verzehr bereitete Kleintiere und in der Ukraine neuerdings als Metapher für Fraktionsüberläufer dient, ist nicht die politische Gesinnung, sondern das Geld [9].

Загалом специфічні соціальні явища викликають неабияку увагу німецьких журналістів. Причому, хоч би скільки писали про ці явища, в будь-якій публікації при першому згадуванні наводять пояснення відповідної реалії:

„Tituschki“ Provokateure des Regimes [6].

Sie demonstrieren hinter Gittern, bewacht von der Polizei und einigen hundert „Tituschki“, so heißen in der Ukraine junge sportliche Männer, die man für den Straßenkampf bezahlt [7].

Трапляються навіть випадки, коли автор пояснює походження слова:

Das Wort «Tituschki» gibt es in keinem Wörterbuch. Und doch spricht die ganze Ukraine über die kräftigen jungen Männer in Sportanzügen, die an der Seite der Polizei gegen oppositionelle Demonstranten kämpfen. (...) «Tituschki» ist die Pluralform des ukrainischen Nachnamens „Tituschko“. Vadim Tituschko ist ein 20-jähriger Kampfsportler aus dem Provinzstädtchen Bila Zerkwa bei Kiew. Am 18. Mai 2013 nahm er gemeinsam mit Freunden aus einem Sportclub an einer Demonstration der Regierung Anhänger in Kiew teil, die sich gegen die Opposition richtete. Tituschko, gekleidet in einen in der Szene beliebten schwarzen Sportanzug, prügelte dabei zwei Journalisten krankenhausesreif, darunter eine Fernsehkorrespondentin. Später wurde er von einem Gericht zu einer Bewährungsstrafe verurteilt.

Seitdem werden in der Ukraine kräftige junge Männer, die für die ukrainische Regierung und den Präsidenten Janukowitsch demonstrieren und dabei nicht selten handgreiflich werden, „Tituschki“ genannt [10].

Доволі однотайні німецькі автори у відтворенні назв місцевих органів влади (напр., *die Gebietsverwaltung, die Stadtverwaltung*). Якщо мова йде про будівлю, можливі варіанти *Verwaltungsgebäude, Rathaus*. Тим більше дивує факт, що для позначення одних і тих самих посад керівників місцевих органів влади в різних публікаціях використовують різні слова. Так, *голова обласної адміністрації* перекладають то як *der Chef der Gebietsverwaltung*, то як *der Gouverneur*. Перший варіант видається правильнішим, оскільки в Україні немає губерній, а отже, і губернаторів. Тож, у другому варіанті відбувається ототожнення українських і російських реалій. Виправданням для німців може бути те, що в розмовній українській мові також вживають слово *губернатор*, що періодично викликає критику. Не можна також погодитися з тим, що голову

КМДА називали *Bürgermeister*. Адже *Bürgermeister* в Німеччині – це виборна посада, в Україні їй відповідає *мер*, а голову адміністрації призначає президент. Отже, йдеться навіть не про наближений переклад, а про підміну понять.

Наближений переклад застосовують для відтворення позначень підрозділів міліції: *Einsatzpolizei „Berkut“ / Sonderpolizei Berkut, Sondereinheiten der Polizei, Sondereinsatzkräfte*. Німецькі спецпідрозділи мають свої функції, які певним чином відрізняються від функцій українського „Беркуту“. Проте пояснити це в публіцистичному тексті досить важко та й не потрібно. Цікаво, що досить часто в дужках можна побачити німецький переклад слова *беркут*: *Sonderpolizei Berkut (zu deutsch: Steinadler), Polizeieinheit „Berkut“ (Steinadler)*, що не забезпечує розуміння функцій спецпідрозділу, а лише дає уявлення про назву.

Останнім часом у німецьких ЗМІ з'явилися переклади похідних від уже раніше відомих реалій, як от «*Automaidan*», «*Euromaidan*». А от *антимайдан*, попри всю простоту відтворення, має три відповідники: «*Anti-Maidan*», «*Gegen-Maidan*», *der „andere Maidan“*. Саме слово *Maidan*, незважаючи на те, що відоме ще з 2004 року, не має єдиного правопису (*Maidan, Majdan*) і завжди конкретизується при першому згадуванні (*Maidan-Platz – auf dem Unabhängigkeitsplatz (Maidan Nesaleschnosti) – der Majdan, der „Unabhängigkeitsplatz“ – den Platz der Unabhängigkeit – den Maidan – „Maidan Nesaleschnosti“ (Platz der Unabhängigkeit)*, значно рідше відтворюється за допомогою німецького відповідника (*der Unabhängigkeitsplatz*).

Отже, у способах відтворення сучасних українських суспільно-політичних реалій в текстах німецьких ЗМІ простежуємо дві тенденції. З одного боку, переважно застосування калькування і комбінованої реномінації наближає реалію до німецькомовного реципієнта, забезпечує краще розуміння не лише денотативного значення, а й подекуди конотацій, проте майже завжди зумовлює декомпресію тексту. З іншого боку, невдалий наближений переклад призводить до підміни понять, створює хибне уявлення реципієнта про певні явища, об'єкти. Не служить кращому розумінню наших реалій також утворення кількох відповідників. Тут постає необхідність уніфікувати переклад деяких назв, особливо тих, що їх згадують часто, як от назви органів влади, посад.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. *Влахов С., Флорин С.* Непереводимое в переводе. – М.: Международные отношения, 1980. – 343 с.
2. *Зорівчак Р. П.* Реалія і переклад (на матеріалі англomовних перекладів української прози). – Львів: Вид-во при Львів. держ. ун-ті, 1989. – 216 с.
3. *Нелюбин Л. Л.* Толковый переводоведческий словарь. – 3-е изд., перераб. – М.: Флинта: Наука, 2003. – 320 с.
4. *Markstein E.* Realia // Handbuch Translation. – Tübingen: Stauffenburg Verlag, 1998. – S. 288-291.
5. *Neubert A.* Pragmatik // Handbuch Translation. – Tübingen: Stauffenburg Verlag, 1998. – S. 56-58.

ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ:

6. Das Ziel heißt: Revolution / von Konrad Schuller. – режим доступу до статті: <http://www.faz.net/aktuell/politik/ausland/demonstrationen-in-der-ukraine-das-ziel-heisst-revolution-12699810.html>
7. Der Sturz fällt aus / von Christian Esch. – 3.12.2013 – режим доступу до статті: <http://www.berliner-zeitung.de/politik/unruhen-in-der-ukraine-der-sturz-faellt-aus,10808018,25510280.html>
8. Die Frauen vom Maidan – 25.01.2014. – режим доступу до статті: <http://www.dw.de/die-frauen-von-maidan/a-17387281>
9. Ring frei im ukrainischen Parlament / von Thomas Dudek. – 28.04.2010 – режим доступу до статті: <http://www.heise.de/tp/blogs/8/147523>
10. Tituschki – Janukowitschs Männer fürs Grobe . – 19.02.2014 – режим доступу до статті: <http://www.dw.de/tituschki-janukowitschs-maenner-fuers-grobe/a-17442122>.

Стаття надійшла до редакції 17.03.2014 р.

Lyubchuk N.V., Cand.Phil.Sci, Associate Professor,
Institute of Philology, Taras Shevchenko National University of Kyiv

RENDERING OF MODERN UKRAINIAN SOCIAL AND POLITICAL REALIA IN GERMAN MASS MEDIA

The article deals with types of modern Ukrainian social and political realia, their classification is worked out, ways of their rendering in texts of the German mass media are analysed. It was ascertained that combined renomination and calquing assure the faithful rendering of realia. Failed application of the approximate translation, which sometimes is the only possible way of translation of realia, can result in substitution of notions.

Key words: *realia, social and political realia, way of translation, faithful rendering, calquing, combined renomination, approximate translation.*

Любчук Н.В. к.филол.н., доц.,
Институт филологии КНУ им. Т. Шевченко, г. Киев

ПЕРЕДАЧА СОВРЕМЕННЫХ УКРАИНСКИХ ОБЩЕСТВЕННО- ПОЛИТИЧЕСКИХ РЕАЛИЙ В ТЕКСТАХ НЕМЕЦКИХ СМИ

В статье рассмотрены типы современных украинских общественно-политических реалий, подана их классификация, проанализированы способы их передачи в текстах немецких СМИ. Выявлено, что адекватную передачу реалий обеспечивают комбинированная реноминация и калькирование. Приближенный перевод, который иногда является единственно возможным способом перевода реалий, при неудачном применении может привести к подмене понятий.

Ключевые слова: *реалия, общественно-политическая реалия, способ перевода, адекватная передача, калькирование, комбинированная реноминация, приближенный перевод.*